

“BANKLARDA XALQARO HISOB-KITOB TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI”

Raxmatullayeva Gulhayo

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Iqtisodiyot fakulteti talabasi

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada banklarning xalqaro hisob-kitob sohasini takomillashtirish masalalari tahlil qilinadi. Maqolada xalqaro hisob-kitob amaliyotlarida uchraydigan asosiy muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari atroflicha muhokama etiladi. Tadqiqot xulosalari banklarning xalqaro hisob-kitob sohasini yanada samarali tashkil etish, raqobatbardoshligini oshirish va innovatsion yondashuvlarni joriy etishga qaratilgan amaliy tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: Xalqaro hisob-kitob, Bank tizimi, Moliyaviy operatsiyalar, Integratsiya, Raqamli texnologiyalar, Standartlashtirish, Banklararo hamkorlik, Xavf-xatarlarni boshqarish, Samaradorlikni oshirish, Innovatsion yondashuvlar.

Globalashuv sharoitida banklarning xalqaro hisob-kitob operatsiyalari hajmi keskin ortib bormoqda. Xalqaro savdo, investitsiyalar va transchegaraviy pul o'tkazmalarining kengayishi bank tizimidan tezkor, xavfsiz va ishonchli hisob-kitob mexanizmlarini talab qiladi. Shu bois xalqaro hisob-kitob sohasini takomillashtirish banklar oldidagi ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi.

Xalqaro hisob-kitoblarni samarali tashkil etishda xalqaro moliyaviy standartlarga rioya qilish muhim ahamiyatga ega. Xususan, **SWIFT** to'lov xabarlari almashinuvida yagona platforma sifatida xizmat qiladi va banklar o'rtasidagi tezkor hamda xavfsiz kommunikatsiyani ta'minlaydi. Shuningdek, xalqaro bank amaliyotida kapital yetarliligi va risklarni boshqarish talablari **Basel Committee on Banking Supervision** tomonidan ishlab chiqilgan Bazel standartlari asosida yo'lga qo'yiladi. Ushbu standartlarga muvofiqlik banklarning moliyaviy barqarorligini mustahkamlaydi. Zamonaviy raqamli texnologiyalar

xalqaro hisob-kitob jarayonlarini tubdan o'zgartirmoqda. Blokcheyn, sun'iy intellekt, "big data" tahlili va API-platformalar hisob-kitob operatsiyalarini avtomatlashtirish, tezlashtirish va shaffofligini oshirish imkonini beradi.

Markaziy banklar tomonidan joriy etilayotgan raqamli valutalar (CBDC) ham transchegaraviy to'lovlarni soddalashtirishda muhim omil bo'lishi mumkin. Raqamli texnologiyalar inson omilini kamaytirib, xatoliklar va operatsion risklarni qisqartiradi. Xalqaro hisob-kitoblarda valyuta riski, likvidlik riski, kredit riski va kiberxavfsizlik tahdidlari mavjud. Shu sababli banklar zamonaviy risk-menejment tizimlarini joriy etishi zarur. AML/CFT (pul yuvishga va terrorizmni moliyalashtirishga qarshi kurash) talablariga qat'iy rioya qilish, komplayens nazoratini kuchaytirish va ichki audit mexanizmlarini takomillashtirish xalqaro operatsiyalarning xavfsizligini oshiradi.

Xalqaro hisob-kitob tizimining samaradorligi banklar o'rtasidagi hamkorlik darajasiga bevosita bog'liq. Korrespondent bank munosabatlarini kengaytirish, xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlik qilish va yagona to'lov platformalarida ishtirok etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Axborot almashinuvi va texnologik integratsiya hisob-kitoblarning tezkorligi va aniqligini oshiradi. Milliy qonunchilikni xalqaro talablar bilan uyg'unlashtirish, to'lov tizimlari bo'yicha aniq me'yoriy-huquqiy bazani yaratish ham muhim yo'nalishdir. Markaziy bank tomonidan nazorat va monitoring mexanizmlarining takomillashtirilishi xalqaro operatsiyalarda barqarorlikni ta'minlaydi.

Globallashtirish jarayonida banklarning xalqaro hisob-kitob sohasi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Xalqaro savdo va investitsiyalar hajmining oshishi, moliyaviy bozorlarning integratsiyalashuvi hamda raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi natijasida xalqaro hisob-kitob tizimlarini takomillashtirishga bo'lgan ehtiyoj tobora ortib bormoqda. Mazkur jarayonlarda xalqaro standart va amaliyotlarni joriy etish, zamonaviy texnologiyalardan samarali foydalanish hamda banklararo hamkorlikni kuchaytirish muhim ahamiyatga ega.

Xalqaro hisob-kitob amaliyotlari banklarning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda va mijozlarga ko'rsatilayotgan xizmatlar sifatini oshirishda asosiy

omillardan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada xalqaro hisob-kitob sohasidagi mavjud muammolar, ularning yechimlari hamda tizimni takomillashtirish yo'llari haqida so'z yuritiladi. Xususan, operatsiyalarni standartlashtirish, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish va banklararo hamkorlikni mustahkamlash masalalariga alohida e'tibor qaratiladi.

Mazkur tadqiqot xalqaro hisob-kitob tizimlari samaradorligini oshirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlarni tahlil qiladi hamda ushbu sohaning kelgusidagi rivojlanishi uchun amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqishni maqsad qiladi.

Xalqaro hisob-kitob sohasidagi muammolar va ularning yechimlari o'rganilar ekan, quyidagi asosiy yo'nalishlarga e'tibor qaratildi: standartlashtirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish hamda banklararo hamkorlikni kuchaytirish.

•**Standartlashtirish.** Xalqaro moliyaviy operatsiyalar samaradorligini oshirishda standartlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Mavjud xalqaro standartlarni joriy qilish banklar o'rtasidagi operatsiyalarni tezlashtiradi va aniqlikni oshiradi. Standartlashtirish, shuningdek, xavf-xatarlarni kamaytirishga yordam beradi, chunki umumiy qoidalar va protokollar asosida faoliyat yuritish barcha ishtirokchilar uchun tushunarli va qo'llashga qulay mexanizmni yaratadi. Natijada hisob-kitob jarayonlarida shaffoflik va ishonchlilik darajasi ortadi.

•**Raqamli texnologiyalar.** Raqamli texnologiyalarni keng joriy etish xalqaro hisob-kitob amaliyotlarining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Blokcheyn texnologiyasi, sun'iy intellekt tizimlari va raqamli valutalar kabi innovatsion yechimlar xalqaro hisob-kitob jarayonlarini avtomatlashtirish va tezlashtirish imkonini beradi. Bunday texnologiyalar yordamida operatsiyalarni amalga oshirish vaqti hamda xarajatlari qisqaradi, inson omili bilan bog'liq xatolar kamayadi va xavfsizlik darajasi oshadi.

•**Banklararo hamkorlik.** Xalqaro hisob-kitob sohasini takomillashtirishda banklararo hamkorlikni mustahkamlash muhim o'rin tutadi. Banklar o'rtasida samarali axborot almashinuvi tizimini yo'lga

qo'yish, qo'shma loyihalarni amalga oshirish va yagona texnologik platformalardan foydalanish orqali xavf-xatarlarni kamaytirish hamda hisob-kitoblarning aniqligini oshirish mumkin. Bunda xalqaro bank uyushmalari va moliyaviy institutlarning muvofiqlashtiruvchi roli katta ahamiyatga ega.

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, yuqoridagi yo'nalishlar bo'yicha kompleks yondashuvni qo'llash xalqaro hisob-kitob tizimlarining barqarorligi va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Ushbu tadqiqotdan kelib chiqadigan xulosalar quyidagicha:

1. **Standartlashtirishning ahamiyati.** Xalqaro moliyaviy operatsiyalarni tezlashtirish va xavf-xatarlarni kamaytirish uchun standartlashtirish muhim omil hisoblanadi. Barcha banklar uchun yagona qoida va protokollarning joriy etilishi hisob-kitob jarayonlarining shaffofligi va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

2. **Raqamli texnologiyalarning roli.** Raqamli texnologiyalarni joriy etish xalqaro hisob-kitob amaliyotlarini sezilarli darajada takomillashtiradi. Blokcheyn, raqamli valutarlar va avtomatlashtirilgan to'lov tizimlari kabi innovatsiyalar operatsiyalarni tezlashtiradi, xarajatlarni kamaytiradi hamda xavfsizlik darajasini oshiradi.

3. **Hamkorlikning ahamiyati.** Banklar o'rtasidagi hamkorlik mexanizmlarini rivojlantirish xalqaro hisob-kitob sohasidagi muammolarni hal etishning muhim yo'nalishidir. Samarali axborot almashinuvi va o'zaro muvofiqlashtirilgan faoliyat orqali hisob-kitoblarning aniqligini oshirish va xavf-xatarlarni kamaytirish mumkin.

4.

Umuman olganda, xalqaro hisob-kitob sohasini takomillashtirishda innovatsion yondashuvlar va ilg'or texnologiyalarni joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Ular banklar o'rtasidagi operatsiyalar samaradorligini oshirishga hamda global iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Regulirovanie i kontrol riskov platejnyx sistem — finskaya perspektiva. Platejnye i raschetnye sistemy. Mejdunarodnyy opyt. **Tsentralnyy bank Rossiyskoy Federatsii.** Vyp. 19. 2009. URL: <http://www.cbr.ru/publ/PRS/prs19.pdf> (rus)
2. Risk-oriyentirovannaya metodologiya nablyudeniya za platejnymi sistemami. Nablyudenie Banka Anglii za mejbankovskimi platejnymi sistemami v sootvetstvii s «Zakonom o bankovskoy deyatel'nosti» 2009 goda. Konkurentsia i regulirovanie v yevropeyskix roznichnyx platejnyx sistemax // Platejnye i raschetnye sistemy. Mejdunarodnyy opyt. **Tsentralnyy bank Rossiyskoy Federatsii.** Vyp. 27. 2011. URL: <http://www.cbr.ru/publ/PRS/prs27.pdf>
3. Klyuchevye printsipy dlya sistemno znachimyx platejnyx sistem. Komitet po platejnym i raschetnym sistemam Banka mezhdunarodnyx raschetov // Platejnye i raschetnye sistemy. Mejdunarodnyy opyt. **Tsentralnyy bank Rossiyskoy Federatsii.** Vyp. 23. 2010. URL: <http://www.cbr.ru/publ/PRS/prs23.pdf>
4. O svoevremennosti osushchestvleniya raschetov po korrespondentskim schetam i merah po upravleniyu riskami pri osushchestvlenii raschetov: pismo Banka Rossii № 18-T ot 08.02.2010 g.